

König Frigyes

Oszlopsor

Tizenhét év. Éppen ennyi telt el azóta, hogy először megpillantottam.

Persze jóval korábban felsejlett már:

hol nagyapám első világháború előtti képeslapokkal telitűzdelt naplójának jegyzeteiből;

hol a velencei városszerkezeti tanulmányutak, szakmai barangolások műalkotásai mögül.

Aztán egyszer csak ott álltunk egymással szemtől szemben.

S akkor – megláttam a tengert.

Megtaláltam Adriát.

Ugljan szigetén nyaraltunk. Eszterrel és Dorka lányunkkal az első napok fürdőzése után igyekeztünk felfedezni a környéket, ám éppoly kíváncsiak voltunk Zadarra: a hajdani Zára városa a túlpartról egyre jobban csalogatott.

Egy napunk volt rá, hogy közelebből is megtekintsük.

Lenyűgözött a belváros majd minden részlete, s hogy különböző történeti korokból fennmaradt elemei egyetlen – sajátos arányrendszerből fakadó – egyiséget alkotnak.

S bár a legkorábbi kivehető nyomok a görög kolónia korszakából maradtak, a legnagyobb hatást a Szent Donát-körtemplom tette rám.

A bizánci korszakban épült toronyszerű épületet körüljárva, tanulmányozva,

szépen faragott kötödérékre lettem figyelmes a falazat struktúrájában. Különösképp az alapozásnál láttam sok kannelúrás oszloptödéréket. Megleptek, noha köztudott: a romos épületek anyagának újrahasonosítására számtalan példa van. Itt a római korszakban egy Ízisz-szentély állt. Szemhunyasnyival később: feledett kőhalom.

Aztán, ahogyan szerteszórta, úgy gyűjtögette össze válogatott darabjait a hullámzó idő: kirakosgatva a tér legváratlanabb pontjain; új hitnek újonnan emelt falaiban.

S mindeközben amennyire különös, olyannyira magától értetődő kapcsolat jött létre közöttük: maga az épületkomplexum egy növekvő oszlop benyomását keltette.

Tapasztalhattam, hogy ami elmúlt, mégis létezhet.

Rajzok, festmények sorozatába kezdtem, megragadni a felismerést.

Az oszloppal mint művészeti problematikával már korábban foglalkoztam. Hogy amiképpen függőleges építészeti támasz, úgy jelkép is:

a keresztény ikonográfiában az Erények közül Fortitudo, a bátorság szimbóluma.

Nem szólva arról, ha kőből készül, egyéb jelentésgazdagító tartalmakat is hordoz:

földön heverő állapotában maga a reménytelenség – ám ha ebből kimozdítjuk, legyőzve a gravitációt: *élni kezd, értelmet kap.*

A megformált oszlop hatása sokféle lehet: robusztus, karcsú, felfelé törekvő, erőt sugárzó.

A felületére írt szövegek vagy ábrázolások felidézhetnek fontosnak tartott ismereteket, dekoratív megmunkálásuk mintegy fokozhatja térbeli megjelenésüket.

A görög oszlopokon végigfutó függőleges vájatok, a kannelúrák a fényhatás következtében grafikus ritmust adnak az építészeti elemnek, amely a változó beesési szögekből és hullámhosszából fakadóan más és más alakot ölthet szemünkben.

Az az elképzelés, hogy a természet harmóniára törekszik, az antik forma és építészeti rendszerekben untalan visszatükröződik.

S én ezeket az arányrendszereket igyekeztem megkeresni.

A rajzokat és festményeket plasztikák követték, hogy műveimmel aktualitást adva a megragadott ideának, megtaláljam az ideális formát.

Az ausztriai Gmünd városának meghívására két hónapig teljesen az alkotásnak szentelhettem magam – reliefeket készítettem a növekvő oszlopsor témájában.

Egy alkalommal különös vendég látogatott meg. Egy boszniai származású, Horvátországban élő vak költő. A munkáimra volt kíváncsi.

A nehezen induló beszélgetést domborműveim tanulmányozása oldotta fel.

Azonnal közös témát találtunk, hiszen számára az egyik legkardinálisabb, identitását meghatározó élmény az Adriai-tenger volt. Finom ujjjaival végigsimította reliefjeimet, majd váratlanul ömleni kezdett belőle a szó. Dalmáciáról, az ottani kultúráról.

Emlékeiről.

Egy évre rá Klosterneuburgban rektori találkozót tartottak a kelet-európai művészeti egyetemek vezetőinek. Megismerkedtem Slavomir Drinković horvát szobrászművésszel, akivel megállapodtunk abban, hogy elmélyítjük az egyetemeink közötti kapcsolatot.

Nemsokára már Budapesten találkoztunk. Igen lelkes lett, megpillantva adriai vonatkozású munkáimat. Kollégám a Hvar-szigeti Jelsán született, s meghívott a szigeten működő művésztelepre. Újra láthattam a tengert, s minthogy két hétre szólt a meghívás, egyúttal alkalmam nyílt elmerülni az ottani hétköznapiakban.

Mozaikot készítettünk egy part menti, használaton kívüli 12. századi templom elé, hogy aztán a napi munka végeztével teljességgel e csodálatos mikrokozmosznak adjuk át magunkat.

Egy alkalommal Slavomirral merengtünk a tengerparton.

A hullámok s tükrök játékába feledkezve, tűnődő messzeséggel tekintetében így szólt: *A milétoszi Thalész szerint minden élet a vízből keletkezett.*

Ezt persze vonatkoztathatjuk – úgy általában – a formák világára is.

A sima vízfelület érzékenyen reagál, ha egy kavicsot dobunk bele. Amikor a vízen úszik valami, vagy ha épp szélfuvallat éri. A víz felülete ritmikusan változik, emelkedik és süllyed, rajzolatokat alkot attól függően, milyen irányból, milyen erővel éri a hatás. Időben és térben szabályosan ismétlődő állapotváltozások hoz létre.

Homogén közegben terjedése egyenes vonalú, ám ha az változik, visszaverődhet: a terjedés irányai kereszteződhetnek vagy körkörös irányban szóródhatnak szét.

A természeti erők formázta jelenségek képe, kompozíciója szabad asszociációkat, analógiákat ébreszthet az emberben.

Jóllehet, leginkább csak abban, aki a maga megfontolt, szabad alárendelésében (odaadásában!) reá feltétlen nyitott...

A művésztelepen eltöltött idő vége felé Slavomir elem tett egy gipsztömböt s pár faragóeszközt. Felkért, készítsek modellt egyik munkámról.

Kis gondolkodás után egyik oszlopkompozícióm megmodellélése mellett döntöttem, s rövidesen munkához láttam: nem csupán a tökéletes arányok keresése, megformálása, még inkább a jelsai, hvari, spliti kikötőkben tanulmányozott kikötőkövek miatt.

Mert igen-igen különösek ezek a régi darabok, melyekbe vájatokat dörzsöltek az évszázadok alatt kikötő hajók. Egyszerre használat tárgyai, egyszerre emlékművek.

Ahogy az állandóságot, a biztonságot: úgy jelzik az elhagyást és a visszatérés ígérését.

A következő évben már várt rám egy hatalmas kifaragandó Brač-szigeti mészkőtömb.

Hat éven keresztül dolgoztam rajta az augusztus végi napokon. Sokat segítettek ebben a horvát diákok, s az állandó szakmai felügyeletet végző Slavomir.

Lassan megtanultam követ faragni, kezdtem megismerni a kő természetét, lelkét, esténként magamba szippantani Hvar hűvösen éles, melegen omló illatát.

Míg aztán elkezdünk helyet keresni a műnek, körbehajózni a szigetet s környékét:

hol illeszkedhetne harmonikusan a tájba a mű?

Hűvös, téli nap volt, amikor üzenetet kaptam barátomtól, hogy felújítják a jelsai Rivát. Ha rábólintok, itt lenné meg helyét az alkotás.

Fura dolog az idő – s elsöre rendhagyónak tetsző kirakójátéka. Amikor vakító álomom, a tenger kékje előtt álló fehér oszlop s az ő hullámzó valósága: összeér.

A következő nyáron sikerült befejezni a munkát, hogy az azt követő évben végre helyére kerüljön az alkotás. A közösség azonnal befogadta, használatba

vette, felmásztak rá, bámulták az árnyékok vándorló csorgását; valahogy úgy tűnt, mintha mindig is ott állt volna.

Igen, az embernek kell értelmet és célt keresnie létezésének, a benne rejlő esetlegességekkel, tervezhetetlenségekkel. Mindennek a vége jelöli ki a helyét, utólag adva értelmet az egésznek.

De történjen bárhog is: kiismerhetetlenül tesz-vesz az idő.

A Szent Donát kövei. Szigetlakók, életek mozaikkockái. Freskók jelenetei, egy harmonikus lét és természeti közeg relikviái, reliktumai.

Olykor sikerült mindezt átélni.

Hogy a mű nemcsak az arányok harmóniájáról szól, nemcsak az átformált kőről, amelynek az anyaga sok millió tengeri élőlény megkövesedett vázából keletkezett.

Slavomir barátomtól nagyon sokat tanultam.

A kőfaragás művészetéről, egy rendkívül érdekes világról, amely nem tudom, hogy mennyi ideig fog fennmaradni.

Slavomir az elmúlt évben váratlanul elhunyt.

Személyében egyik legközelebbi szerettemet veszítettem el.

Valami áll a parton.

Egy kikötői oszlop, futó kannelúrák, hullámok fényjátéka?

Felvillanó együttlétek, barátságunk emlékműve?

Valami, amiről még szót kellene –

Ahol folytatnunk kéne.

Ahonnán el lehetne kezdenünk.